

На основу члана 38. став 1. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18),

Влада усваја

СТРАТЕГИЈУ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПОЛОЖАЈА СТАРИЈИХ ЛИЦА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ЗА ПЕРИОД ОД 2024. ДО 2030. ГОДИНЕ

УВОД

Република Србија нема стратегију усмерену ка лицима старијим од 65 година (даље у тексту: старији)¹, јер је истекао рок примене Националне стратегије о старењу за период од 2006. до 2015. године („Службени гласник РС”, број 76/06)². Стога је, Министарство за бригу о породици и демографију, као овлашћени предлагач, иницирало израду и доношење новог документа јавних политика, у складу са одредбама члана 29. став 1. Закона о планском систему Републике Србије³, односно Стратегије за унапређење положаја старијих лица у Републици Србији за период од 2024. до 2030. године (даље у тексту: Стратегија).

Граматичка употреба мушког или женског рода код променљивих речи у српском језику везаним за занимања, звања и именовања у тексту ове стратегије – односи се на лица оба пола.

Министарка за бригу о породици и демографију формирала је Радну групу за израду Предлога стратегије за унапређење положаја старијих лица у РС за период од 2024. до 2030. године Решењем Број: 560-00-00206/2023-03 од 18. априла 2023. године. У Радну групу именовани су представници надлежних ресора, као и организација цивилног друштва и академске заједнице са циљем израде предлога планског документа Владе, којим ће бити подржан приступ активног и здравог старења лица старијих од 65 година у Републици Србији. Поступак израде будуће стратегије подржао је Популациони фонд УН.

Стратегија је заснована на демографским подацима, концепту активног старења и холистичком приступу. Узима у обзир потребе старијих, али и њихове капацитете и ставове социјалне средине. Усмерена је на целу популацију. У основи Стратегије је промена свести опште популације према старијим и предрасудама везаним за њих. Неопходно је креирање

¹ Члан 23. став 2. Закона о забрани дискриминације („Службени гласник РС”, бр. 22/09 и 52/21)

² https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Nacionalna%20strategija%20o%20starenju_1.pdf

³ <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-planskom-sistemu-republike-srbije.html>

перцепције да је реч о категорији становништва, које је бенифит савременог друштва. У процесу имплементације, а посредством акционих планова за примену Стратегије, који ће се доносити по усвајању Стратегије, овај плански документ Владе посебно прати индикаторе сиромаштва код старијих и анализира ефекте предложених мера.

Полазећи од чињенице да старење утиче на све сегменте живота у Републици Србији, као и све генерације становништва и њихову општу добробит – потребно је увођење стратешког правца који квалитетно, свестрано и ангажованије приступа питањима старења становништва. Овај стратешки правац односи се на све области друштва и подједнако је важан за привреду и тржиште рада, као и за развој демократских односа у друштву, социјалну сигурност грађана, образовање и културу, здравство и социјалну заштиту. Остваривање интегрисаног (холистичког) приступа старењу захтева координирано функционисање свих надлежних државних органа, како би се створио шири оквир за ефикасну друштвену акцију у односу на старење као процес, старост као резултат тог процеса и старија лица као популациону групу.

Савремено схватање старости (проспективни приступ), полази од чињенице да године које су некада представљале дубоку старост, то више нису. Напротив, захваљујући смањењу морталитета и порасту просечног животног века, преостале године живота бројним генерацијама формално старијих, остављају могућност за вишегодишњи активан и квалитетан живот, који се по стилу не може препознати као различит од живота оних који још не слове за старе. Проживљене године живота не праве диференцијацију између генерација, за разлику од очекиваних година, које указују да постоје велике диспропорције у дужини старости некада и сад.

I. ВИЗИЈА И ОСНОВНА НАЧЕЛА СТРАТЕГИЈЕ

Сигурна будућност (сигурност), квалитетан живот и достојанство, уз одржив систем интегрисаних услуга које подржавају здраво и активно старење, представљају стратешки оквир јавне политике која омогућава лицима старијим од 65 година да буду уважена и укључена као ресурс у заједницу са свим својим капацитетима и бољу информисаност старијих, уз високу сензибилност заједнице, спровођењем активности са равноправним учешћем старијих у свим областима живота (политичком, социјалном, економском, културном и спортско рекреативном).

Стратегија се заснива на следећим начелима:

1. Једнакост – старији имају иста права и могућности, као и остали грађани кроз партиципацију у економском, социјалном, културном, политичком и другом животу заједнице и једнак приступ свим структурама друштва;
2. Родна равноправност – имплементација начела родне равноправности у све структуре јавних политика;
3. Превенција дискриминације и насиља – приступ основним правима, услугама и ресурсима, поштовање достојанства, индивидуалне аутономије и заштите свих људских права и основних слобода;
4. Међугенерациска и интрагенерациска солидарност – знање и животно искуство старијих, као и допринос који старији дају друштву, треба да буду вредновани и уважени, као ресурс савременог друштва;
5. Индивидуалност – уважавање права на лични избор лица старијих од 65 година.

II. СТВАРАЊЕ УСЛОВА ЗА КВАЛИТЕТАН ЖИВОТ

Демографске карактеристике старијих одређују концепт (правце) јавне политике, дефинишу активности и конкретне мере за бољи квалитет живота старијих, њихову сигурност и достојанство.

Као један од могућих одговора на нове популационе изазове, усваја се концепт активног старења. Концепт активног старења представља радикалан заокрет у промишљањима о демографском старењу, јер није директно усмерен на проблем институционалне заштите и збрињавања старијих, већ подразумева социјалну инклузију старијих, која се ослања на знања, вештине и компетенције, а посебно на искуство које су старији стекли током живота. Парадигма активног старења обухвата продужавање радне активности, целоживотно учење, међугенерациску солидарност, квалитетну здравствену и културну потрошњу, што као крајњи циљ има већу друштвену улогу старијих и бољи квалитет живота.

Активно старење

Имплементација концепта активног старења у креирању јавних политика омогућава оптимално друштвено коришћење потенцијала и искустава којима располажу старији.

Концепт „увођења активног старења у јавне политике“ представља основну стратешку акцију у Мадридском међународном плану акције о старењу⁴, којим је препоручено државама чланицама УН да се приликом креирања јавних политика уважава феномен активног старења. Крајњи циљ је, довести економију и друштво у хармонију са демографским променама. Основна стратешка тенденција је афирмација активизма старијих у свим сегментима друштва са образложењем да постоји економска, социјална и свака дуга оправданост таквих програма.

Сви релевантни индикатори говоре у прилог чињеници да старији у будућности могу очекивати здравији и квалитетнији живот, односно сигурну и достојанствену старост. Такву старост ће им омогућити друштвени активизам. Интензивније и активније укључивање становништва старијих генерација у друштвене, економске, политичке, социјалне и друге активности као предуслова неутрализовању негативних аспекта и ефеката процеса старења.

Иако је спремност старије генерације да се укључи у заједницу тренутно велика, стварно активно учешће је знатно ниже. Међутим, може се претпоставити да ће се у будућности, доласком „нових старијих људи“, који ће се одликовати бољим здрављем, већом физичком спремом и вишим просечним степеном образовања – јавити знатан активациони потенцијал.

Родна равноправност

У припреми Стратегије, водило се рачуна о свим подацима и информацијама које упућују на специфичне форме друштвене и економске дискриминације, а којима су посебно изложене жене старије од 65 година. Истовремено, и Светска здравствена организација указује на отежан положај жена старијих од 65 година у односу на мушкарце исте старосне доби, посебно када је у питању сиромаштво и изложености насиљу. Интенција је да се промовише и развија друштвени сензибилитет према наведеној категорији жена, при чему ће се уважавати специфична економска и друштвена ограничења којима су изложене. У свим промотивним активностима везаним за реализацију Стратегије, охрабрује се учешће и жена и мушкараца, обезбеђивањем равноправног приступ правима и могућностима које се пружају овом стратегијом у корист свих грађанки и грађана.

---

4 <http://www.zavodsz.gov.rs/media/1254/vodic-za-nacionalnu-implementaciju-mipaa.pdf>

Међугенерациска и интрагенерациска солидарност

Продужетком животног века долази и до различитих потреба генерација, те тако међугенерациска различитост постаје већа. Различите генерације имају различита животна искуства, различите вредности и погледе, што у пракси може представљати извор ниске међусобне толеранције. У циљу превенције оваквих односа, али и самоће и друштвене изолације старијих потребна је међугенерациска солидарност, интеракција и комуникација.

Стратегијом је препозната потреба да се додатним друштвеним подстицајем оснажи положај старијих и на тај начин створе услови за прихватљив простор за све генерације које се у њему налазе.

Демографске пројекције о старењу становништва изискују потребу да се оснажи и улога и значај породице у подршци њеним старијим члановима. Друштвена заједница се у мери постојећих ресурса и праксе ангажује у подршци породици посредно, кроз различите облике обезбеђивања услуга старијим, материјалне, односно, друге природе. Заштићена су права старијих, која нису у стању да обезбеде себи услове за живот, односно, немају сроднике који су у обавези да се о њима старају. Међутим, није довољно истакнута, дефинисана, а ни развијена, подршка породицама које брину о својим старијим, а посебно о члановима породице којима је неопходна интензивнија подршка и помоћ у свакодневном функционисању. Члановима породице, неформалним неговатељима, који брину о тешко оболелим, одраслим и старијим лицима, потребан је низ мера подршке и помоћи.

Целоживотно учење

Упркос прихваћеној концепцији целоживотног учења, резултати остварени у пракси показују да није постигнут значајнији напредак. Помало је занемарена чињеница да у процес целоживотног учења морају бити укључене све генерације, од најмлађих, па до оних најстаријих, односно, да перманентног учења и образовања нема без образовања старијих.

Инфраструктура за промовисање целоживотног учења је неједнако распоређена, са посебно негативним карактеристикама у руралним подручјима и малим градовима. Понуде у ИТ области су недовољно развијене. „Нови” медији комуникације још увек нису у довољној мери разумљиви и доступни старијој популацији – са изузетком мобилне телефоније. Постоји предрасуда да старији не могу адекватно да се баве алатима дигиталног света.

Образовање је фактор који има одлучујућу улогу у готово свим областима живота, од здравља преко друштвене посвећености и социјалне укључености до квалитета живота и интересовања за активности. Здравствени стручњаци указују на позитивне ефекте континуиране менталне стимулације на одржавање доброг здравља и да високо образовање смањује ризик од деменције. Осим тога, учешће у даљем усавршавању доводи до социјалне интеграције или јачања позитивне друштвене слике о старости, повећава физичко и психичко благостање, позитивно утиче на грађански ангажман и волонтерски рад. За старије, образовање значи учење вештина и способности да се носе са свакодневним животом.

За програм целоживотног учења, потребна је инфраструктура, добра просторна приступачност, и одговарајуће понуде.

Дигитална компетенција

Дигитална компетенција је релативно ниска међу старијим, али се код овог питања мора узети у обзир да сви старији не желе нужно да се баве новим медијима и тренутно могу прилично добро да се сналазе и без њих. Старије, треба подржати у смислу „дигиталне писмености” (дигиталне компетенције) како не би били искључени из процеса друштвене

партиципације који се све више догађа у области нових технологија (е-Управа, е-Помоћ, е-Куповина). Опрема и употреба медија не зависе само од старосне доби и пола, већ и од региона становања, образовања и запослења. Хетерогеност групе старијих од 65 година захтева више диференцираних понуда за обуку у медијским вештинама (е-учење) и дигиталним вештинама. Недостају ефикасне мере и стратегија за промовисање бољег коришћења нових медија од стране људи старијих од 65 година.

Популациона едукација о здравственим, психолошким и социјалним аспектима старења

Популациона едукација се намеће као важан правац у оквиру политичког одговора на старење становништва, имајући у виду да појединац нема довољно специфичних знања. Знање је, несумњиво значајан чинилац при успостављању одређеног система вредности, формирању ставова, стварању мотивације, као и важан фактор у процесу одлучивања у многим областима живота.

Популациона едукација је неопходна, пре свега, да би се створила другачија културна клима и унапредио статус и улога старијих у модерном друштву. Отуда је, с једне стране, неопходна промена многобројних стереотипа, предрасуда и нераздевања везаних за старост. С друге стране, важно је промовисати интергенерацијску и интрагенерацијску солидарност и трансфер. У том смислу је битно континуирано ширење знања међу свим генерацијама и афирмација међугенерацијске солидарности као стила живота. Модел солидарности, односно помоћи вулнерабилним члановима друштва у Републици Србији традиционално почива у већој мери на породичној, индивидуалној основи, односно мрежи социјалних контаката, него на јавним и приватним институцијама.

У ширење знања о здравственим, психолошким и социјалним аспектима старења треба укључити све канале, и формалне и неформалне (школу, здравство, институције социјалне заштите, медије, верске институције, невладине организације). Као сваки процес који има за циљ да утиче на унапређење система вредности, ставова и понашања и то много субјеката у мрежи – процес популационе едукације треба да буде и континуиран и систематичан.

Приказ старости у медијима често је стигматизован и у сваком случају недовољно диференциран да би одражавао вишеструку реалност живота старијих. Ставови о реалности живота у старости често су само предрасуде. Старији су недовољно заступљени у медијима. Ово се односи и на информативне и забавне медије. У медијском друштву какво је данас, то значи да оно што се не појављује у медијима такође има мање друштвеног значаја или се сматра мање релевантним. Медијски стереотипи и предрасуде на основу година старости морају се систематски сузбијати, а мора се водити рачуна и о језику као и о визуелном нивоу.

Партиципација и интеграција старијих у друштвену заједницу

У локалним заједницама уочен је недостатак активности у којима би старији могли учествовати, односно мали је број иницијатива у које се заинтересовани људи старији од 65 година могу укључују како би унапредили свој живот. Стога ресурси које имају старији, њихове способности, знања, вештине и компетенције остају неискоришћене, а услед социјалне искључености долази до нижег нивоа квалитета живота старијих.

У низу већ усвојених стратешких докумената, утврђена је потреба за подстицањем активности старијих и значаја радне активности и после стицања права на пензију. У том смислу је и законским решењима померена старосна граница, као један од услова за остваривање права на пензију. Међутим, врло мали број старијих остаје радно активан после испуњавања тог услова, па је радно ангажовање после пензионисања ретка појава. Рад у старости обухвата широк спектар активности које су вишеструко корисне, како за радника тако и за његову

друштвену средину (нпр. добровољни рад или брига о рођацима којима је потребна нега). Посвећеност добровољном раду, омогућава старијим да остваре своје вештине и учине их видљивим у спољашњем свету, чиме стичу поштовање и уважавање.

Задовољство животом је веће међу онима који могу да искусе своју „самоефикасност”. У међугенерациским контекстима, као што су размена знања и савети при обављању комшијских и других добровољних задатака, корист од ове посвећености постаје видљива изван сопствене старосне групе и сопствене личности.

Институционална подршка

За унапређење здравственог стања и, уопште, положаја старијих, посебно је значајно да службе здравственог и социјалног сектора буду интегрисане и координисане. Едукација старијих и чланова њихових породица и промовисање здравог начина живота представљају основне стратешке активности у овој области.

Код људи старијих од 65 година, присутни су сви облици насиља, укључујући психичко, физичко, социјално, сексуално, емоционално и економско који често имају елементе запостављања и злостављања. Старији ретко пријављују случајеве насиља у породици. Ситуације насиља у породици се често доживљавају као неуспех у васпитању своје деце и због тога се ова дешавања не деле са другима. Због принципа равноправности, правни систем не пружа посебну заштиту старијим, али у пракси бројне одредбе првенствено користе старијим.

Потребно је обезбедити координацију и интензивнију сарадњу између различитих система заштите. Посебно подстицати развијање инфраструктуре у руралним срединама, како би и старији који тамо живе имали одговарајуће услове и приступ установама здравствене, социјалне заштите, културе и рекреације и др.

III. АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

Разматрање и анализа демографског стања, тенденција и проблема у функцији дефинисања јавних политика засновано је на демографским карактеристикама људи старијих од 65 година и, с тим у вези, детерминишућим факторима и очекиваним променама у догледној будућности.

1. Демографске карактеристике⁵

Према подацима последњег пописа у Републици Србији⁶ (2022. година), укупан број становника је 6.647.003 (48,6% мушкараца и 51,4% жена)⁷.

Просечна старост становништва Републике Србије износи 43,8 година, с тим што су жене у просеку старије од мушкараца за око три године (просечна старост жена је 45,2 године, а мушкараца 42,4 године):

---

⁵ Ради потребе израде пратећих акционих планова уз ову стратегију, 2019. година је одређена за базну годину која ће се користити приликом израде наведених планова. Ова година је одабрана због одређених специфичности, које су карактерисале претходне године, односно 2020. и 2021. година – време пандемије и постпандемије узроковане КОВИД19).

⁶ Попис становништва, домаћинстава и станова 2022. године није спроведен на територији АП Косово и Метохија.

⁷ <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Cyrl/>

Табела 1. Становништво према полу и просечној старости, по регионима

	Број становника			Просечна старост		
	укупно	мушко	женско	укупно	мушко	Женско
Република Србија	6647003	3231978	3415025	43,85	42,43	45,19
Београдски регион	1681405	794413	886992	42,73	41,03	44,25
Регион Војводине	1740230	845739	894491	43,64	42,03	45,16
Регион Шумадије и Западне Србије	1819318	895840	923478	44,31	43,09	45,49
Регион Јужне и Источне Србије	1406050	695986	710064	44,86	43,67	46,02

Људски век је све дужи, али је и темпо старења становништва бржи него у прошлости. Данас се очекује да већина људи може да доживи више од 60 година.

Према подацима демографске статистике, очекивано трајање живота живорођене деце у 2021. години било је на укупном нивоу 69,96 година за мушкарце и 75,65 године за жене⁸. У односу на Попис 2011, просечна старост повећана је за око једну и по годину. Животни век у Републици Србији је за пет⁹ до десет година краћи у односу на просеке у Европској унији¹⁰.

Промена у дистрибуцији становништва према старијим годинама – позната као старење становништва – започела је у земљама са високим приходима (нпр. у Јапану је 30% становништва већ старије од 60 година). Међутим, до 2050. године, две трећине светске популације старије од 60 година живеће у земљама са ниским и средњим приходима¹¹. Ове земље биће суочене са великим изазовима како би њихови здравствени и социјални системи били спремни да максимално подрже актуелне демографске промене.

Свака земља на свету бележи раст удела старијих у популацији. У 2020. години број људи старијих од 60 година био је већи од деце млађе од 5 година. Између 2015. и 2050. године, удео светске популације старије од 60 година ће се скоро удвостручити са 12% на 22%. До 2030. године, једно од шесторо људи на свету ће имати 60 или више година¹²:

Табела 2. Становништво према великим старосним групама, по регионима

	Укупно		0–14		15–64		65 и више година	
	укупно	%	укупно	%	укупно	%	укупно	%
Република Србија	6647003	100	955452	14,37	4222696	63,53	1468855	22,10
Београдски регион	1681405	100	254270	15,12	1086113	64,60	341022	20,28

⁸ <https://publikacije.stat.gov.rs/G2022/Pdf/G202214019.pdf>

⁹ <https://www.udruzenjesz.rs/images/PDF/nacrt-strategije-socijalne-zastite-2019-2025-27032019.pdf>

¹⁰ <https://www.euronews.rs/evropa/vesti/85964/prosecan-zivotni-vek-evropljana-raste-u-kojim-zemljama-stanovnici-zive-najduze-a-u-kojim-najkrace/vest>

¹¹ <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>

¹² Ibid.

	Укупно		0–14		15–64		65 и више година	
	укупно	%	укупно	%	укупно	%	укупно	%
Регион Војводине	1740230	100	254971	14,65	1108342	63,69	376917	21,66
Регион Шумадије и Западне Србије	1819318	100	258234	14,19	1143283	62,84	417801	22,96
Регион Јужне и Источне Србије	1406050	100	187977	13,37	884958	62,98	333115	23,69

У периоду између два пописа није дошло до значајне промене у уделу млађих од 15 година у укупном становништву Републике Србије – 14,3% (Попис 2011) наспрам 14,4% (Попис 2022), али је дошло до осетног смањења удела лица старости 15–64 године – са 68,3% (2011) на 63,5% (2022), тј. за око 5%, док је удео лица старости 65 и више година порастао са 17,4% (2011) на 22,1% (2022). Најнеповољнија демографска ситуација је у Региону Јужне и Источне Србије, где је скоро свако четврто лице (23,7%) старије од 65 година¹³.

Као последица смањења броја становника и старења популације смањује се радно способно становништво. Ово се одражава на економску ситуацију у друштву, као и на ниже потенцијале за финансирање социјалне сигурности која се великим делом ослања на опорезивање рада. Старење радне снаге, као део феномена популационог старења, али и настојања да се реше његове последице, захтева већа издвајања за преквалификацију и додатну едукацију, а потенцијално и за накнаде у случају незапослености и настајања инвалидности или ситуације хендикепа, услед све дужег присуства старијих на тржишту рада¹⁴. Системи пензијског и инвалидског осигурања, социјалне и здравствене заштите, одговарају на изазове овакве демографске структуре, уз праћење европских трендова у јавним политикама и, наравно, пре свега потреба и могућности домаће економије.

Према подацима из 2019. године, у Републици Србији, 23,8% старијих живи у самачким домаћинствима¹⁵. У популацији старијих при обављању кућних активности 29,7% нема потребу за помоћи, 33,3% добија довољно помоћи, док неостварену потребу за помоћи пријављује више од трећине (37%)¹⁶. Значајно чешће су у обављању свакодневних кућних активности и активности личне неге биле ограничене жене, старије од 75 година, становници ванградских насеља, најнижег образовања, као и најсиромашнији.

Трећина становништва старијих од 65 година (31,9%) оцењује сопствено здравље као врло добро и добро, нешто више од трећине становништва (41,3%) као просечно, а четвртина (26,8%) као лоше и врло лоше. Становништво Јужне и Источне Србије (30,7%), као и становништво ванградских насеља (31,4%) је у значајно већем проценту оценило своје здравље као лоше. У односу на 2013. годину, ово је побољшање показатеља општег здравља када је петина старијег становништва (22,4%) проценила своје здравље као добро и врло добро¹⁷. Међутим, Република Србија се и даље налази испод просека земаља ЕУ. По подацима

¹³ <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-Cyrl/>

¹⁴ Matković G. (2018). Država blagostanja u zemljama Zapadnog Balkana. Centar za socijalnu politiku, Beograd

¹⁵ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show/.do?dataset=_Ivps30&lang=en

¹⁶ Истраживање здравља становништва Србије 2019. године, Републички завод за статистику, 2021, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/pdf/G20216003.pdf>

¹⁷ Ibid.

ЕУРОСТАТ-а више од трећине становника (42,4%), од 27 земаља Европске уније старости 65 и више година проценило је сопствено здравље као врло добро и добро у 2019. години, а 14,4% као лоше. Функционално ограничење хода има скоро половина старије популације у Републици Србији (44,8%), функционално ограничење вида 40,7% и слуха 45,9%, док сваки четврти старији (25,8%) има велике тешкоће са ходом, 8,7% велике тешкоће са видом, а 13,9% велике тешкоће са слухом.

Попуњеност капацитета домова за одрасле и старије у 2019. години била је 85% за општи и 93% за јавни сектор¹⁸. У општем сектору од 2015. године константно расте број запослених, ангажованих радника у овом сектору, па је нпр. у 2019. години у односу на 2018. годину повећан број ангажованих радника за 3%¹⁹. Потребно је нагласити и да је током последњих десет година у Републици Србији било само осам субспецијализација из геријатрије што, с обзиром на брз раст удела старијих у популацији треба да служи као упозорење²⁰.

У Републици Србији обухват пензијама корисника старости 65 и више година био је у сталном порасту у претходном периоду²¹:

Табела 3. Број корисника пензија старости 65 и више година у периоду од 2017. до 2022. године (стање 31. децембар)

Година	Старосне пензије		Инвалидске пензије		Породичне пензије			Укупно
	Мушкарци	Жене	Мушкарци	Жене	Мушкарци	Жене	Деца	
2017	455.078	377.934	106.797	66.227	4.891	223.564	8.932	1.243.423
2018	471.358	397.119	105.202	66.491	5.110	223.795	8.403	1.277.478
2019	488.418	417.566	103.819	66.656	5.345	225.610	8.053	1.315.467
2020	500.206	434.555	101.356	66.381	5.566	224.162	7.535	1.339.761
2021	500.921	443.963	95.095	63.810	5.687	221.063	6.835	1.337.374
2022	505.976	451.656	90.629	62.114	5.964	221.465	6.415	1.344.219

Напомена: Број корисника породичних пензија је податак о броју корисника а не о броју породичних пензија из којих се право изводи.

Жене старости 65 и више године представљају готово 95 процената укупног броја корисника породичних пензија старости 65 и више година, док у укупном броју корисника породичних пензија свих узраста имају учешће од скоро 70 одсто (подаци за 2022. годину). То показује значај института породичне пензије као и пензијског и инвалидског осигурања у целини за одржање социјалног положаја ове категорије лица. Према подацима Републичког фонда ПИО, 2017. године 72 одсто жена старости 65 и више година је примало старосну пензију у односу на укупан број жена корисница старосне пензије, а ово учешће расте на 82 одсто 2019. и на 89 одсто 2022. године:

Табела 4. Број корисника пензија према категорији осигураника, подаци за мај 2023. године

Запослени	Самосталне делатности	Пољопривредници	Укупно
1.397.624	109.544	139.020	1.646.188

¹⁸ <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2162/izvestaj-o-rad-u-ustanova-za-smestaj-odraslih-i-starijih-za-2020.pdf>

¹⁹ Ibid.

²⁰ Четврти извештај о спровођењу Мадридског интернационалног плана акције о старењу 2017-2021. године, чију је израду подржао Популациони фонд Уједињених нација.

²¹ Извор: Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање

Табела 5. Број корисника по врсти пензије, подаци за мај 2023. године

Старосна	Инвалидске	Породична	Укупно
1.081.594	236.404	328.190	1.646.188

Како Република Србија спада у ред демографски старијих држава, са перспективом даљег старења и продужења животног века становништва, динамичне и значајне демографске промене постављају велике друштвене изазове који се односе како на финансијску стабилност старијих (покривеност одговарајућим пензијама и социјалном и здравственом заштитом), тако и на пружање различитих услуга за ову групу становништва у потребном обиму. Начин понашања према старијим грађанима и креирање одговарајућих могућности за задовољење њихових потреба омогућава не само остваривање равноправности старијих, него свих генерација, имајући у виду неизбежан процес старења.

Од значаја је чињеница да на основу резултата Пописа становништва у Републици Србији чак 70% неписмених чине становници старији од 65 година. Такође је значајно да је од укупног броја старијих неписмених, чак 90% лица женског пола. Уз то, треба нагласити да постоје велике разлике између типова насеља, па је три четвртине неписмених настањено у неградским насељима. Када се анализира становништво према школској спреми, један од најјаснијих образаца који се може уочити односи се на разлике између мушкараца и жена старијих од 65 година.

Једна од значајних димензија свакодневнице старијих односи се на брачну структуру лица јер индиректно показује односе у оквиру домаћинства. У становништву старијем од 65 година, попис становништва открива највећи број удовица и ожењених мушкараца. Када се говори о домаћинствима у којима живе старији становници, два најбитнија обележја морају бити узета у обзир – прво се односи на структуру домаћинства по броју чланова, а друго на карактеристике самачких старачких домаћинстава.

Суштина демографије је да добро познаје и користи разноврсне изворе података, да изворне податке уз помоћ адекватних техника анализе претаче у релевантне и за употребу функционално боље индикаторе. Стога је у циљу бољег упознавања популације старијих, њихових активности, свакодневнице, међугенерациске солидарности, здравља – корисно истражити постојеће анкете као што су: Анкета о радној снази²², Анкета о потрошњи домаћинства²³, Анкета о коришћењу слободног времена²⁴, Анкета о приходима и условима живота (*SILC*)²⁵, итд.

У условима растућег старијег становништва, није довољно изучавати само тренд повећања обима оних које дефинишемо као старије (преко 65 година), тј. мерити само димензије процеса старења. Неопходно је да се детаљније упозна ова категорија становништва, њене структурне карактеристике према различитим обележјима, просторни размештај и концентрација, њени потенцијали, њен значај као дела људских ресурса, и да се открије комплетан демографски профил старијег становништва. Тек са таквим увидом, долази се до сазнања како може да функционише друштво старијих и каква је њихова друштвена улога. У трагању за одговорима на ова питања неопходно је имати идеолошко упориште у концепту активног старења. Овај концепт представља радикалан заокрет у промишљањима о демографском старењу, јер се не усредсређује на проблем заштите и збрињавања старијих, него

²² <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/trziste-rada/anketa-o-radnoj-snazi/>

²³ <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/potrosnja-prihodi-i-uslovi-zivota/potrosnja-domacinstva>

²⁴ https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1447?language_content_entity=sr-Cyrl-RS

²⁵ <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/potrosnja-prihodi-i-uslovi-zivota/prihodi-i-uslovi-zivota/>

залаже и подразумева њихову социјалну инклузију, базирану на професионалним знањима, вештинама и компетенцијама, а посебно на искуству.

2. Преглед јавних политика и прописа релевантних за израду Стратегије

Као основа за израду Стратегије, релевантни су правни акти и документи јавне политике који заједно чине оквир за развој политике усмерене ка старијим. Политика усмерена ка старијим је мултисекторско питање, па постоји низ стратегија и закона од значаја за старије на националном и међународном нивоу. Такође, измене у законодавству, резултирале су побољшању положаја старије популације у Републици Србији.

Стратешки оквир Републике Србије

Један број стратегија донетих у протеклих десет до 15 година, утврђивао је и на индиректан и на непосредан начин заштиту старијих и побољшање њиховог положаја у целини. Тако је Република Србија у претходној деценији примењивала Националну стратегију старења (за период од 2006. до 2015. године), Стратегију развоја социјалне заштите (за период од 2005. до 2015. године), Националну стратегију социјалног становања (донету 2012. године), Стратегију развоја бесплатне правне помоћи (донету 2012. године), Стратегију за палијативно збрињавање (донету 2009. године), Стратегију деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022-2026, итд. Све поменуте стратегије су материјални положај и институционалну заштиту старијих стављале у фокус својих циљева и мера (директно и/или посредно). До 2023. године, није постојала стратегија посвећена старијима, нити стратегија посвећена смањењу сиромаштва.

Национални законодавни оквир Републике Србије

Закон о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС”, бр. 34/03, 64/04 – одлука УС, 84/04 – др. закон, 85/05, 101/05 – др. закон, 63/06 – одлука УС, 5/09, 107/09, 101/10, 93/12, 62/13, 108/13, 75/14, 142/14, 73/18, 46/19 – одлука УС, 86/19, 62/21, 125/22 и 138/22) уређује добровољно и обавезно пензијско и инвалидско осигурање²⁶. Овај Закон је један од најзначајнијих закона који регулише права старијих с обзиром на то да се њиме уређују добровољно и обавезно пензијско и инвалидско осигурање. На основу члана 19. овог закона право на старосну пензију стиче се када особа: 1) наврши 65 година живота и стекне најмање 15 година стажа осигурања; 2) наврши 45 година стажа осигурања. Изменама овог Закона у претходним годинама, услов за стицање права на старосну пензију за жене измењен је са 60 година и повећан на 65 година. Чланом 19а предвиђени су услови и постепено померање ове границе до 2032. године када ће услови за стицање права на старосну пензију бити у потпуности изједначени за жене и мушкарце.

Једно од права из ПИО је и новчана накнада за помоћ и негу другог лица, која је од великог значаја и за категорију људи старијих од 65 година. Закон о пензијском и инвалидском осигурању („Службени гласник РС”, бр. 34/03, 64/04 – одлука УС, 84/04 – др. закон, 85/05, 101/05 – др. закон, 63/06 – одлука УС, 5/09, 107/09, 101/10, 93/12, 62/13, 108/13, 75/14, 142/14, 73/18, 46/19 – одлука УС, 86/19, 62/21, 125/22 и 138/22) прописује и коришћење највише до 0,10 одсто укупних прихода РФ ПИО по основу доприноса за друштвени стандард корисника пензија, чиме се утиче на побољшање материјалног положаја и квалитета живота пензионера. У складу са Правилником о друштвеном стандарду корисника пензија РФ ПИО („Службени гласник РС”, бр. 3/2023 и 18/2023), који је донет на основу наведеног закона, друштвени стандард обухвата: 1)

---

26 https://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_penzijskom_i_invalidskom_osiguranju.pdf

рехабилитацију корисника пензија у здравствено-стационарним установама и бањско-климатским лечилиштима, 2) културне и спортско-рекреативне манифестације чији је циљ подстицање интеграције старијих у друштво, 3) солидарну помоћ корисницима пензија у пакетима са основним животним намирницама и средствима за хигијену, као и друге врсте помоћи, у циљу унапређења стандарда корисника пензија, и 4) давање одређених погодности корисницима пензија који су корисници пензионерских картица које издаје РФ ПИО.

Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање („Службени гласник РС”, бр. 84/04, 61/05, 62/06, 5/09, 52/11, 101/11, 47/13, 108/13, 57/14, 68/14 – др. закон, 112/15, 113/17, 95/18, 86/19, 153/20, 44/21, 118/21, 138/22 и 6/23), уређује утврђивање и плаћање доприноса за обавезно социјално осигурање, које укључује пензијско и инвалидско осигурање²⁷.

Закон о раду („Службени гласник РС”, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – одлука УС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење) оставља могућност да старија лица буду радно ангажована. Члан 197. Закона о раду прописује да корисник старосне пензије може закључити уговор о обављању привремених и повремених послова. На основу тумачења других чланова Закона о раду који се односе на заснивање радног односа по основу уговора о раду, као и осталих облика рада ван радног односа, не постоји ограничење да се корисник старосне пензије поново запосли, односно ступи у осигурање, и да настави да прима пензију.

Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС”, бр. 24/11 и 117/22) уређује област социјалне заштите, а која укључује и услуге намењене старијем становништву²⁸. Ове услуге укључују услуге смештаја, дневни боравак и помоћ у кући. Према члану 41. наведеног закона, лице старије од 65 година може бити корисник права и услуга социјалне заштите уколико је његово благостање, безбедност и продуктиван живот у друштву угрожен ризицима услед старости, инвалидитета, болести, породичних и других животних околности.

Закон о јавном здрављу („Службени гласник РС”, број 15/16) уређује области деловања јавног здравља, надлежности, планирање, и спровођење активности у вези са очувањем и унапређењем здравља становништва. Према члану 6. јавно здравље у области физичког, менталног и социјалног здравља становништва обухвата праћење и анализу здравља и здравствене заштите становништва у свим животним добима.

Закон о здравственом осигурању („Службени гласник РС”, број 25/19) уређује обавезно и добровољно здравствено осигурање у Републици Србији²⁹. Одредбама члана 16. поменутог закона, лица старија од 65 година живота сматрају се осигураницима у смислу овог закона.

Закон о здравственој заштити („Службени гласник РС”, број 25/19) уређује систем, организацију и спровођење здравствене заштите у Републици Србији³⁰. Здравствена заштита као организована и свеобухватна делатност друштва има за циљ остваривање највишег могућег нивоа очувања и унапређења здравља грађана, односно спречавање, сузбијање и рано откривање болести, повреда и других поремећаја здравља и благовремено, делотворно и ефикасно лечење, здравствену негу и рехабилитацију. Према члану 11, друштвеном бригом за здравље обухваћена су и лица старија од 65 година живота.

---

27 <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-doprinosima-za-obavezno-socijalno-osiguranje.html>

28 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_socijalnoj_zastiti.html

29 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zdravstvenom_osiguranju.html

30 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2019/25/2/reg/>

Међународни документи

Мадридски акциони план за старење (МИПАА) са Регионалном имплементационом стратегијом (РИС) (Уједињене нације, 2008)³¹ садржи приоритете: 1) старије особе и развој; 2) унапређење здравља и благостања у старијем добу; и 3) стварање околине која подржава и подстиче развој старијих³². Државе потписнице имају обавезу да на сваких пет година извештавају о имплементацији МИПАА-е и РИС-а, као и о мерама које је неопходно да се предузму како би се стање побољшало. Национална стратегија о старењу за период од 2006. до 2015. године³³ је документ који је у великој мери представљао и преносио одредбе МИПАА-е и РИС-а у домаћи стратешки оквир. Током последње године важења Стратегије спроведена је евалуација њене примене³⁴, која је показала да се, упркос појединим унапређењима која су постигнута, процес њене имплементације одвијао спорије него што је то предвиђено. Поменута евалуација указала је на неопходност да евентуална нова стратегија има истих десет стратешких праваца као и претходна, те да смањење сиромаштва старијих треба да буде једна од приоритетних области деловања.

Стратешки оквир Светске здравствене организације о активном старењу (Светска здравствена организација, 2002) дефинише кључне елементе активног старења: економску, бихевиоралну, личну, социјалну, детерминанту здравствене и социјалне услуге, и физичко окружење³⁵. Овај документ уводи активно старење као приоритетни начин посматрања старијих.

Водич за глобалне градове прилагођене старењу (Светска здравствена организација, 2007), дефинише осам области у којима су неопходне промене како би градови постали прилагођени старијем становништву: становање, социјална партиципација, поштовање и социјална инклузија, грађанска партиципација и запосленост, превоз, отворени простори и изграђена средина, подршка заједнице и здравствене услуге, те комуникације и информације³⁶.

Даблинска декларација о европским градовима и заједницама прилагођеним старењу (Даблин, 2013), значајан је документ за ЕУ³⁷. Потписнице Даблинске декларације у обавези су да спроводе активности које ће унапредити квалитет живота старијих лица, ојачати системе и услуге унутар свих сектора и промовисати културу иновација, како би заједнице биле прилагођеније старијима. Притом, ова декларација уважава принципе активног старења и осам приоритетних области које је донела Светска здравствена организација, као и принципе УН за старије (независност, самооствареност, партиципација, брига и достојанство).

ЕУ стуб социјалних права (*EU Pillar of Social Rights*), представља важан оквир политика који садржи 20 принципа који треба да доведу до јачања социјалне димензије ЕУ. Принцип 15. односи се на приходе и пензије у старијем животном добу³⁸. Он садржи две важне смернице: 1) радници и samozапослени у пензији имају право на пензију у складу са доприносима и гарантовани адекватни доходак; жене и мушкарци треба да остваре једнаке могућности у пензијским правима; 2) свако лице у старијем добу има право на ресурсе који омогућавају достојанствен живот. Поред тога, и други принципи Европског стуба социјалних права релевантни су за обезбеђивање квалитетног живота у старијем добу, попут здравствене заштите,

31 <http://www.zavodsz.gov.rs/media/1254/vodic-za-nacionalnu-implementaciju-mipaa.pdf>

32 <https://unece.org/DAM/pau/MIPAA.pdf>

33 https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Nacionalna%20strategija%20o%20starenju_1.pdf

34 <http://www.zavodsz.gov.rs/media/1253/evaluacija-primene-nacionalne-strategije-srpski.pdf>

35 https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

36 https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43755/9789241547307_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y

37 https://www.agefriendlyeurope.org/sites/all/modules/custom/features/age_covenant/files/Dublin-Declaration-on-AFC-2013.pdf

38 <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/en/>

укључивања лица са инвалидитетом, дуготрајне неге, подршке у становању, приступа основним услугама. Република Србија као земља кандидат за чланство у ЕУ у обавези је да своје јавне политике усклади, између осталог и са принципима Европског стуба социјалних права.

Green Paper on Aging заснован је на налазима извештаја о утицају демографских промена које је објавила Европска комисија у јуну 2020. године и истиче изазове и могућности демографског старења, узимајући међугенерациску солидарност као кључну основу³⁹.

Извештај Европске комисије о утицају демографских промена (*The European Commission Report on the Impact of Demographic Change*) представља покретаче демографских промена и њихов утицај широм Европе⁴⁰.

UN Global Report on Ageism идентификује препоруке за различите актере (државе, УН агенције, организације цивилног друштва, приватни сектор) у погледу забране дискриминације на основу година старости⁴¹.

УН су 2015. године усвојиле Резолуцију о Агенди за одрживи развој до 2030. године⁴². Агенда 2030 је универзална стратегија и од држава потписница се очекује да мобилишу све ресурсе како би циљеви били остварени до 2030. године. Агенда 2030, са свих 17 циљева, укључује три димензије одрживог развоја: економски раст, социјалну инклузију и заштиту животне средине. Циљ Агенде посвећен је искорењивању сиромаштва у свету. Имајући у виду да Агенда представља глобалну стратешку одредницу, у оквиру циљева нису посебно апострофиране одређене вулнерабилне категорије (попут старијих, младих, становника руралних подручја и сл.), али је Извештај о напретку у остваривању циљева одрживог развоја до 2030. у Републици Србији за 2022. годину⁴³ указао на удаљавање од циља смањења сиромаштва за старије од 65 година. Циљ 1. Агенде 2030 (Свет без сиромаштва), предвиђа окончање сиромаштва свуда и у свим облицима и обухвата 7 подциљева који се прате на основу 13 индикатора. У Републици Србији, тренутно се прати напредак у односу на 5 подциљева, на основу девет индикатора. Према Извештају о напретку у остваривању циљева одрживог развоја, Република Србија је, остварила значајан напредак у смањењу ризика од сиромаштва или социјалне искључености. Напредак у смањењу ризика од сиромаштва остварен је код свих старосних група осим старијих (65+) код којих се бележи значајно удаљавање од циља. Значајно удаљавање од циља регистровано је и у мобилизацији ресурса за примену политика окончања свих облика сиромаштва. Према подацима у Извештају, удео укупних државних расхода за основне услуге (образовање, здравствена и социјална заштита) опао је са 56% у 2015. години на 51,2% у 2020. години. Од посматрана три сектора, сектор здравствене заштите забележио је раст издвајања за 2,4 процентна поена, док је сектор социјалне заштите забележио смањење од чак 6,6 процентних поена (са 36,6% на 30%)⁴⁴.

Декада здравог старења 2020–2030⁴⁵ описује кључна начела на којима би требало да се заснивају све акције које се тичу старијих: људска права, равноправност, једнакост,

39 European Commission, Directorate-General for Communication, (2022). Green paper on ageing, Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2775/785789>

40 Report on the impact of demographic change (2020) - Reader friendly version | European Commission (europa.eu)

41 <https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866>

42 https://www.undp.org/sustainable-development-goals?gclid=Cj0KCQjwnf-kBhCnARIsAFIlg492b07R4TTbNVcmIaUYNSjNnaSHIVMPJACIYj-xZBKxh8JG2QBcpzYaApFGEALw_wcB

43 <https://sdg.indikatori.rs/media/1621/izvestaj-o-napretku-u-ostvarivanju-ciljeva-odrzivog-razvoja-do-2030-godine-u-srbiji-2022.pdf>

44 https://www.undp.org/sustainable-development-goals?gclid=Cj0KCQjwnf-kBhCnARIsAFIlg492b07R4TTbNVcmIaUYNSjNnaSHIVMPJACIYj-xZBKxh8JG2QBcpzYaApFGEALw_wcB

45 WHO Europe, decade of healthing ageing; <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/healthy-ageing/news/news/2021/01/decade-of-healthy-ageing-2021-2030>

недискриминација, једнакост полова и међугенерациска солидарност. У складу с тим начелима, током израде ове стратегије покренут је дијалог са релевантним чиниоцима уз отварање тема које уважавају и промовишу ове принципе деловања, па је Стратегија, између осталог, усклађена с приоритетима Декаде за здраво старење 2020–2030 Светске здравствене организације.

IV. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ

Општи циљ: Унапређен квалитет живота лица старијих од 65 година

Посебни циљеви:

1. Повећање свести популације о потребама и могућностима старијих од 65 година,
2. Унапређење приступа јавним услугама за старије, са посебним освртом на рурална подручја,
3. Унапређење приступа програмима целоживотног учења, спортско-рекреативним и културним садржајима за старије,
4. Унапређење волонтерских активности старијих у локалним заједницама,
5. Унапређивање институционалне заштите старијих (заштита здравља, социјална заштита и сигурност и превенција насиља).

Данас је број старијих у свету у сталном порасту. Модерне државе настоје да створе услове за имплементацију свеобухватних стратегија које су усмерене на старије, њихову добробит, здравље и квалитет живота.

Разумевање социјалних аспеката старости веома је важно за подизање квалитета живота старије популације. Социјална мрежа и социјална подршка, очување менталног здравља, начин живота, промене у социо-економском положају и друштвеним улогама, само су неке од тема чији се утицај у подизању и очувању квалитета живота потврђује у бројним научним студијама.

Следећи корак представља имплементација ових знања у националну стратегију, у циљу промовисања здравог и активног старења, међугенерациске солидарности, као и стварања друштвене средине која може да адекватно одговори на потребе старије популације.

Мере квалитета живота су:

- Индекс субјективно процењеног благостања (*Subjective Well Being*)⁴⁶,
- Индекс задовољства животом (*Life Satisfaction Index*)⁴⁷.

Квалитет живота одређују објективни услови живота и њихова субјективна процена у смислу задовољства и благостања.

Свако лице индивидуално доживљава и објашњава квалитет одређених сегмената свог живота, иако су за реалан квалитет живота потребни одређени услови, као што су здравље, љубав, хоби, посао, пријатељи, породица, испуњене жеље, машта и новац. Квалитет живота је субјективан доживљај и осећај појединца: осећај радости, животног задовољства, постојање унутрашњег мира, блаженства, живота без посебне оптерећености без страха и неизвесности.

46 <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264191655-en.pdf?expires=1689500328&id=id&accname=guest&checksum=04793CEB2FE1B7E891DD39106BEC8AFA>

47 <https://scales.arabpsychology.com/s/life-satisfaction-index-lsi/>

V. ИДЕНТИФИКОВАЊЕ МЕРА ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ ЗА ПОСТИЗАЊЕ ПОСЕБНИХ ЦИЉЕВА

Посебан циљ 1. Повећана свест популације о потребама и могућностима лица старијих од 65 година

Повећана свест популације о потребама и могућностима лица старијих од 65 година доводи до развоја сензибилитета према њима и њиховој интеграцији и партиципацији у друштвеној средини. Старији имају много знања и искуства која су стекла током живота. Њихово искуство и знање треба посматрати као ресурс и бенефит који се може искористити на задовољство свих, те је важно подизати свест о компетенцијама старијих. Кроз организовање информативно-едукативних кампања о потребама и могућностима старијих (65+) утицаће се на разбијање предрасуда о њима које доводе до социјалне искључености старије популације у друштву. Истовремено, потребно је неговати међугенерациску солидарност кроз допуну наставних планова и програма од предшколског до универзитетског образовања.

Мера 1: Организовање информативно едукативне кампање о потребама старијих

Врста мере: информативно-едукативна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 2: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 2: Развијање међугенерациске солидарности и сензибилитета према старијим

Врста мере: регулаторна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Спровести анализу наставних планова и програма предшколског, основношколског и средњешколског образовања са фокусом на потребе старијих

Индикатор: Анализа наставних планова спроведена и дате препоруке за програме сензибилизације и међугенерациске солидарности

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026.

Активност 2: Допунити наставне планове и програме у складу са препорукама о сензибилизацији и међугенерациској солидарности према старијим

Индикатор: Допуњени наставни планови и програми предшколског, основношколског и средњешколског образовања

Време: 2027-2030.

Посебан циљ 2. Унапређен приступ јавним услугама за старије, са посебним освртом на рурална подручја

Унапређен приступ јавним услугама за задовољење основних животних потреба старијих, са посебним освртом на рурална подручја подразумева да се омогући приступ примарним здравственим услугама, поштанским и банкарским услугама (нпр. „покретни банкарски

шалтер”), као и адаптација јавних објеката у складу са стандардима приступачности за (старија) лица са инвалидитетом. На основу анализе стања потребно је првенствено, у руралним подручјима, унапредити услуге јавног превоза. Такође, прилагођавање пружања услуга се огледа и у примени начела „дизајн за све”.

Мера 1: Доступност јавног превоза у свим руралним насељеним местима

Врста мере: регулаторна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Урадити анализу могућих решења за увођење превоза на линијама које нису исплативе

Индикатор: Анализа урађена и дате препоруке за унапређење приступа услугама јавног превоза

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026.

Мера 2: Обезбеђење приступачних јавних објеката старијим лицима применом начела „Дизајн за све”

Врста мере: регулаторна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Прилагодити приступ установама за пружање услуга старијим у складу са начелом „Дизајн за све”

Индикатор: Број јавних установа које су отклониле архитектонске баријере за улазак и кретање кроз објекат свих лица, старијих и лица са инвалидитетом

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Посебан циљ 3. Унапређен приступ програмима целоживотног учења, спортско-рекреативним и културним садржајима за старије

Унапређен приступ програмима целоживотног учења, спортско-рекреативним и културним садржајима за старије се преваходно односи на повећање доступности ових активности у заједници. Важно је информисати старије о различитим програмима и догађајима из области културе, спорта и рекреације и образовања, и омогућити њихову доступност.

Садржаје из области културе, образовања, спорта и рекреације треба прилагодити старијим и мотивисати их да се укључе у различита дешавања у локалној заједници. Слободно време треба организовати, употпунити и квалитетно провести, јер слободно време има значајну улогу у физичком, али и психичком очувању здравља (нпр. менталног здравља). Промоција активног и здравог старења утиче на мотивацију старијих за учешће у спортској рекреацији, а то директно утиче на њихово психосоматско здравље. Емпиријски налази указују да су старији мање физички активни, што за последицу има повећан број здравствених проблема (биолошких, когнитивних и емотивних). Приоритет је промоција активног вежбања у циљу унапређења здравственог стања. Једна од значајнијих активности јесте и обезбеђење јавних спортских и сличних установа за спортску рекреацију старијих уз ангажман стручног кадра. Промоција целоживотног учења кроз медијске кампање и информативно-едукативне материјале такође ће подстакнути старије за активним учешћем. У популацији старијих, постоји један број оних који имају непотпуно или уопште немају завршено основношколско образовање. Може се претпоставити да велики број старијих не влада елементима тзв. функционалне или нове

писмености која укључује основна знања и вештине за рад на рачунару, и основама знања страних језика, спремност и мотивацију за учење, посебно у руралним подручјима.

Мера 1: Промоција целоживотног учења за старије (припрема за пензију)

Врста мере: информативно-едукативна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 2: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 2: Задовољавање културних, образовних и спортских потреба старијих

Врста мере: пружање услуга

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Организовати културне, образовне и спортске садржаје за старије

Индикатор: Број реализованих пројеката/програма из области културе, образовања и спорта за старије суфинансираних од стране јединица локалне самоуправе или надлежних министарстава – Износ средстава додељених за организовање културних, образовних и спортских садржаја за старије од стране јединица локалне самоуправе или надлежних министарстава – Процент јединица локалне самоуправе са организованим пружањем културних, образовних и спортских садржаја за старије.

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 3: Обезбеђење јавних спортских и сличних установа за спортску рекреацију старијих

Врста мере: подстицајна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Обезбедити простор за вежбање на локалном нивоу

Индикатор: Број просторија/група које вежбају у континуитету

Средства: буџет локалне заједнице, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 2: Набавка адекватних помагала и реквизита

Индикатор: Број активних локалних заједница; Број активних особа укључених у редовне програме

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 3: Ангажовање стручног кадра

Индикатор: Број активно ангажованог стручног кадра

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 4: Промоција активног и здравог старења, ефекти спортске рекреације на здравље старијих

Врста мере: информативно-едукативна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Израдити Упутство о превентивном вежбању старијих

Индикатор: Број стручно едукативних трибина организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 2: Израдити Тестове за проверу функционалних способности старијих

Индикатор: Број локалних заједница у којима је урађена едукација тестирања функционалних способности старијих

Средства: буџет, буџети јединица локалне самоуправе, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 3: Превентивно вежбање у локалним заједницама за старије (програми спортске рекреације)

Индикатор: Број урађених тестирања функционалних способности по локалној заједници

Средства: буџет, буџети јединица локалне самоуправе, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 4: Фестивал рекреације старијих

Индикатор: Број локалних заједница и старијих који су учествовали на манифестацији

Средства: буџет, буџети јединица локалне самоуправе, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Посебан циљ 4. Унапређене волонтерске активности старијих у локалним заједницама

Унапређене волонтерске активности за старије у локалним заједницама утицаће на промену свести друштвене заједнице о потребама и могућностима старијих, али и о међугенерациској солидарности кроз различите хуманитарне, волонтерске акције и дружења. Потребно је успоставити волонтерске сервисе на нивоу локалне заједнице. Такође, важно је осмислити различите могућности волонтирања, поред млађих омогућити и старијим да волонтирају у заједници. На тај начин старији остварују социјалну укљученост у друштво и осећају се корисним што утиче на јачање самопоуздања, самопоштовања и слике о самом себи. За неке старије волонтирање је прилика да учине нешто добро за друштво. На тај начину су и даље активни чланови друштва који партиципирају у животу своје заједнице. Волонтирање се може посматрати као замена за радну навику коју су старији имали док нису отишли у пензију, те се код њих континуирано одржава доживљај сопствене вредности, а нарочито кроз помоћ другима. Животне ситуације, као што су губитак чланова породице или пријатеља често представљају мотив за волонтирање у локалној заједници, као вид утехе, смањења осећаја усамљености и туге, и наставка уобичајеног живота.

Мера 1: Унапређење волонтерских услуга на нивоу локалне заједнице

Врста мере: информативно-едукативна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Успоставити волонтерске сервисе (акционе група на нивоу локалне заједнице)

Индикатор: Број јединица локалне самоуправе које су успоставиле волонтерски сервис за пружање услуга старијим

Средства: буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 2: Повећати свест међу грађанима о успостављеним волонтерским сервисима и волонтеризму у локалним заједницама

Индикатор: Број јединица локалне самоуправе које су организовале информативно едукативне кампање о волонтеризму

Средства: буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Посебан циљ 5. Унапређена институционална заштита старијих (заштита здравља, социјална заштита и сигурност и превенција насиља)

Заштита здравља

За унапређење здравственог стања и, уопште, положаја старијих, посебно је значајно да службе здравственог и социјалног сектора буду интегрисане и координисане. Тежиште активности је едукација о здрављу старијих и чланова њихових породица и промовисање здравог начина живота. Унапређење квалитета здравља старијих огледа се и у додатној едукацији, јачању и повећању капацитета здравствених радника и сарадника за комуникацију и рад са старијима. Унапређење здравља старијих може се постићи и промовисањем и успостављањем редовне патронажне службе при домовима здравља за пружање здравствених услуга у заједници, као и повећањем капацитета постојећих установа здравствене заштите за пружање услуга палијативне неге или основањем нових установа које би пружале услуге палијативне неге.

Мера 1: Промовисање здравог старења у складу са специфичним потребама старијих

Врста мере: информативно-едукативна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Спровести истраживање о навикама и потребама старијих

Индикатор: Проведено истраживање о навикама и потребама старијих

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026.

Активност 2: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 3: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: Донаторска средства пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 2: Јачање капацитета здравствених радника и сарадника за рад са старијим

Врста мере: информативно-едукативна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Едуковати здравствене раднике и сараднике за рад са старијом популацијом са фокусом на најучесталија обољења у овој доби (укључујући ментална обољења)

Индикатор: Број учесника едукација по свакој теми проведене едукације

Средства: буџети и буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 2: Допунити програме специјализације доктора породичне медицине са садржајима из геронтологије и геријатрије

Индикатор: Програми у оквиру редовних студија или специјализација за докторе породичне медицине укључују садржаје из наведених области

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2027-2030.

Активност 3: Допунити програме редовног образовања за дипломиране медицинске сестре/техничаре са садржајима из геронтологије и геријатрије

Индикатор: Програми у оквиру редовног образовања или додатне стручне специјализације за дипломиране медицинске сестре/техничаре укључују садржаје из наведених области

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026.

Мера 3: Повећање доступности услуга палијативне неге, као и интегрисаних услуга за кориснике палијативне неге

Врста мере: регулаторна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Повећати капацитете постојећих установа здравствене заштите за пружање услуга палијативне неге

Индикатор: Број корисника палијативне неге; Број здравствених установа које пружају услуге палијативне неге

Средства: буџет

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 2: Основати нове здравствене установе за пружање палијативне неге

Индикатор: Број ново-отворених здравствених установа које пружају услуге палијативне неге

Средства: буџет

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Социјална заштита и сигурност

Унапређење социјалне заштите за старије је циљ чија реализација доводи до боље и веће доступности права и услуга из области социјалне заштите за све старије. Иако постоје прописани услови, одређена права и услуге социјалне заштите нису довољно доступне у локалним зајеницама. Стварање услова за већу доступност права и унапређење свих услуга социјане заштите за старије има вишеструки (и здравствени, и социјали и економски) ефекат како на појединца, тако и на ширу друштвену заједницу.

Смањење сиромаштва код старијих јесте један од основних услова за унапређење квалитета живота ових лица. Највећи проблеми у групи старијих рефлектују се кроз ниска месечна примања. У ризику од сиромаштва највише су старији који немају породицу (брачног партнера, децу, унуке) или старији који су без породичне бриге, као и старији који имају неадекватне услове за становање и недоступност институционалних услуга. Свака локална заједница треба да успостави евиденцију о старијим који су без породичног старања на основу које би се даље правио план услуга и подршке за њих. Потребно је развити услуге подршке у локалним заједницама и пружити психо-социјалну подршку старијим како би се омогућила социјална сигурност и егзистенција за сиромашна лица старија од 65 година.

Мера 1: Унапређење капацитета пружаоца услуга у области социјалне заштите за старије

Врста мере: регулаторна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Проширити делатност и подржати центре за социјални рад/службе за социјалну заштиту у пружању дневне услуге у заједници, услуге подршке за самостална живот, саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге, услуге смештаја за старије, као и друге услуге предвиђене Законом о социјалној заштити

Индикатор: Процент јединица локалне самоуправе са организованим пружањем услуга из социјалне заштите за старије – Број установа које пружају услуге социјалне заштите – Број дневних центара за пружање социјалних услуга старијим

Средства: буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 2: Унапређење породичног смештаја за старије

Врста мере: информативно-едукативна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Промовисати збрињавање старијих у стању потребе у оквиру породичног смештаја

Индикатор: Број кампања које промовишу збрињавање у оквиру породичног смештаја за старије

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 2: Едуковати породице оријентисане за старање о старијим

Индикатор: Број едукованих породица

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 3: Организовање информативно едукативне кампање о правима из области социјалне заштите и потреби властитог активирања за остваривање ових права

Врста мере: информативно-едукативна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: од 2024. континуирано

Активности 2: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 4: Побољшање приступа права и услуга из социјалне заштите за старије у стању социјалне потребе

Врста мере: регулаторна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Усвојити и реализовати одлуке о социјалној заштити које уживају старији

Индикатор: Број старијих у стању социјалне потребе која су остварили своја права

Средства: буџети јединица локалне самоуправе и донаторска средства

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 5: Успостављање регистра (евиденције) старијих без примања при локалној заједници

Врста мере: регулаторна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Изменити закон о локалној управи и самоуправи у сврху успостављања регистра старијих без примања

Индикатор: Регистар о старијим интегрисан у Закон о локалној самоуправи („Службени гласник РС”, бр. 129/07, 83/14 – др. закон, 101/16 – др. закон, 47/18 и 111/21 – др. закон)

Средства: буџет, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026.

Активност 2: Прикупити податке потребне за успостављање регистра старијих без примања

Индикатор: Број локалних заједница које су успоставиле регистар старијих без примања

Средства: буџет јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026.

Превенција насиља

Превенција насиља над старијим подразумева активности које би информисале старије о процедури и заштити услед евентуалног насиља у њиховом окружењу или насиља у породици. Потребно је организовати информативно-едукативне кампање о превенцији насиља у породици, свих облика насиља, са посебном пажњом на важност пријаве насиља и важност рехабилитације старијих над којима је почињено насиље. Први корак у превенцији насиља над старијим јесте што боље информисање старијих, препознавање знакова насиља као и усмеравање пажње шире друштвене јавности на овај проблем. У циљу заштите старијих једна од важних активности је и едуковање и ангажовање већег броја стручних радника о начинима препознавања насиља и што бржег реаговања у циљу психичке и физичке заштите људи старијих од 65 година.

Мера 1: Организовање информативно едукативне кампање о превенцији насиља у породици, о важности пријаве насиља и важности рехабилитације старијих над којима је почињено насиље

Врста мере: информативно-едукативна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Израдити и дистрибуирати информативно едукативни материјал

Индикатор: Број информативно едукативних кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Активност 2: Организовати медијску кампању

Индикатор: Број медијских кампања организованих у ову сврху

Средства: донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026. и 2027-2030.

Мера 2: Јачање стручних капацитета мултисекторских тимова за рад са старијим жртвама насиља

Врста мере: регулаторна

Институција носилац активности: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Активност 1: Повећати број ангажованих стручних радника из области социјалних делатности при центрима за ментално здравље и полицијским станицама

Индикатор: Број запослених стручних радника социјалних делатности у полицијским станицама и центрима за заштиту менталног здравља

Средства: буџети јединица локалне самоуправе, донаторска средства, пројектне активности

Време: 2024-2026.

VI. ИДЕНТИФИКАЦИЈА ИНДИКАТОРА ЗА ПРАЋЕЊЕ ЕФЕКТА

Општи циљ: Унапређен квалитет живота лица старијих од 65 година

Индикатор 1: Очекивана дужина живота у доби од 65 година

Опис: Очекивана дужина живота у доби од 65 година

Извор: На основу демографских прорачуна

Временски оквир: Сваке године

Сегрегација: пол [мушко; женско], подручје [урбано; рурално]

Индикатор 2: Удео здравог живота у преосталом очекиваном животу у доби од 65 година

Опис: Очекивана дужина здравог живота је мера очекиване дужине живота без инвалидитета која спаја информације о квалитету и квантитету живота. Индикатор мери очекивани преостали број година без ограничења везаних за активности

Извор: Потребно спровести истраживање

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Сегрегација: пол [мушко; женско], подручје [урбано; рурално]

Посебан циљ 1. Повећана свест популације о потребама и могућностима лица старијих од 65 година

Индикатор 1: Задовољство старијих својом породицом

Опис: Задовољство старијих својом породицом Питање: „У којој мери сте задовољни властитом породицом?“ (1) Веома задовољан (2) Задовољан (3) Незадовољан (4) Веома незадовољан.

Извор: Анкета о потрошњи домаћинства

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 2: Задовољство старијих другим члановима заједнице

Опис: Задовољство старијих другим члановима заједнице. Питање: „У којој мери сте задовољни члановима заједнице у којој живите?“ (1) Веома задовољан (2) Задовољан (3) Незадовољан (4) Веома незадовољан.

Извор: Анкета о потрошњи домаћинства

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Посебан циљ 2. Унапређен приступ јавним услугама за старије, са посебним освртом на рурална подручја

Индикатор 1: Приступачност јавног превоза старијим

Опис: Процент старијих која самопроцењују степен приступачности јавног превоза у локалној заједници у тренутку истраживања. Питање „У којој мери је јавни превоз приступачан у локалној заједници?“ (1) Веома приступачан (2) Приступачан (3) Неприступачан (4) Веома неприступачан. Алтернативно питање „Да ли постоји ситуација у којој вам је била потребна услуга јавног превоза, а да је нисте могли добити?“ (1) Да (2) Не.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету SILC

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 2: Приступачност примарних здравствених услуга старијим

Опис: Процент старијих који самопроцењују степен приступа примарним здравственим услугама у локалној заједници у тренутку истраживања. Питање „У којој мери су примарне здравствене услуге приступачне у локалној заједници?“ (1) Веома приступачне (2) Приступачне

(3) Неприступачне (4) Веома неприступачне. Алтернативно питање „Да ли постоји ситуација у којој вам је била потребна здравствене или стоматолошка услуга, а да је нисте могли добити?“ (1) Да (2) Не.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету *SILC*

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 3: Приступачност поштанских услуга старијим

Опис: Процент старијих који самопроцењују степен приступачности поштанским услугама у локалној заједници у тренутку истраживања. Питање „У којој мери су поштанске услуге приступачне у локалној заједници?“ (1) Веома приступачне (2) Приступачне (3) Неприступачне (4) Веома неприступачне. Алтернативно питање „Да ли постоји ситуација у којој вам је била потребна услуга поште, а да је нисте могли добити?“ (1) Да (2) Не.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету *SILC*

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 4: Приступачност банкарских услуга старијим

Опис: Процент старијих која самопроцењују степен приступачности банкарским услугама у локалној заједници у тренутку истраживања. Питање „У којој мери су банкарске услуге приступачне у локалној заједници?“ (1) Веома приступачне (2) Приступачне (3) Неприступачне (4) Веома неприступачне. Алтернативно питање: „Да ли постоји ситуација кад вам је била потребна услуга банке, а да је нисте могли добити?“ (1) Да (2) Не.

Извор: Индикатор може да се обезбеди кроз анкету *SILC*

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Посебан циљ 3. Унапређен приступ програмима целоживотног учења, спортско-рекреативним и културним садржајима за старије

Индикатор 1: Задовољство старијих доступним културним, образовним и спортско-рекреативним активностима у заједници

Опис: Процент старијих који самопроцењују степен задовољства доступним културним, образовним и спортско-рекреативним активностима у локалној заједници у тренутку истраживања. Питање „У којој мери сте задовољни доступности културних, образовних и спортско-рекреативних активности у заједници?“ (1) Веома задовољан (2) Задовољан (3) Незадовољан (4) Веома незадовољан.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету *SILC*

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 2: Целоживотно учење

Опис: Процент популације старије од 65 година која тврди да је учествовала у едукацији у току четири седмице пре прикупљања података. Питање: „Да ли сте похађали неки курс, семинар, конференцију или приватне часове или инструкције у оквиру или изван редовног система образовања у протекле 4 недеље?“ (1) Да (2) Не.

Извор: Анкета о радној снази (АРС)

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 3: Учесће у спортско-рекреативним активностима

Опис: Процент популације старије од 65 година која учествује редовно или повремено у спортско-рекреативним активностима у локалној заједници. Питање: „Колико сте активни у спортско-рекреативним програмима?“ (1) Три и више пута недељно (2) Два пута недељно (3) Једном недељно (4) Повремено у месец дана (5) Уопште не користим спортску рекреацију.

Извор: Анкета о мотивацији и учествовању у програмима спортске рекреације

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 4: Користићење информационих технологија

Опис: Процент лица старијих од 65 година која користе интернет бар једном седмично. Питање „У просеку, колико често сте користили интернет у задња 3 месеца?“ (1) Сваког дана или скоро сваког дана (2) Најмање једном недељно (али не сваког дана) (3) Најмање једном месечно (али не сваке недеље) (4) Мање него једном недељно.

Извор: Анкета о употреби информационих и комуникационих технологија (ICT)

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Посебан циљ 4. Унапређене волонтерске активности старијих у локалним заједницама

Индикатор 1: Процент старијих који учествују у волонтерским активностима на нивоу заједнице

Опис: Процент лица старијих од 65 година која проводе неплаћену волонтерску активност кроз неку организацију барем једном седмично. Питање: „Молимо вас да погледате списак и кажете колико често сте спроводили неплаћену волонтерску активност кроз неку од наведених организација у протеклих 12 месеци?: а) организације које пружају социјалне услуге у заједници (нпр. организације које помажу старијима, младима, лицима са инвалидитетом или другим лицима у стању потребе), б) професионална удружења или удружења која се баве образовањем, културом или спортом, в) социјални покрети (нпр. покрети који се баве животом средином или људским правима) или хуманитарне организације (нпр. рад на прикупљању средстава и кампањама), г) политичке партије или синдикати, д) друге волонтерске организације.” (1) Сваке недеље (2) Сваког месеца (3) Повремено (4) Никада.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету SILC

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 2: Процент старијих корисника волонтерског сервиса у локалним заједницама где су такви сервиси успостављени

Опис: Процент старијих корисника волонтерског сервиса. Питање: „Колико често сте били корисници волонтерских активности чланова ваше заједнице током протеклих 6 месеци?“ (1) Сваке недеље (2) Сваког месеца (3) Ретко (4) Никада.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету SILC

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 3: Процент старијих који брину о деци и унуцима

Опис: Процент популације старије од 65 година која брине/чува своју децу или унуке (бар једном седмично). Питање: „Колико често чувате своју децу или унуке?“ (1) Сваког дана (2) Неколико дана недељно (3) Једном или два пута недељно (4) Ретко (5) Никада.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету SILC

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 4: Процент старијих који брину о другим старијим

Опис: Процент популације старије од 65 година која се брине о другим старијим или лицима са инвалидитетом којима су у сродству (бар једном недељно). Питање: „Колико често бринете о старијим или лицима са инвалидитетом која су вам у роду?“ (1) Сваког дана (2) Неколико дана недељно (3) Једном или два пута недељно (4) Ретко (5) Никада.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету SILC

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 5: Учесће младих у волонтерским активностима за помоћ старијим

Опис: Процент лица у доби од 18 до 40 година старости која проводе неплаћену волонтерску активност кроз неку организацију барем једном недељно, а која за кориснике има људе старије од 65 година. Питање: „Колико често сте спроводили неплаћену волонтерску

активност кроз неку од локалних организација у протеклих 12 месеци, а да су корисници биле особе старије од 65 година?” (1) Сваке недеље (2) Сваког месеца (3) Повремено (4) Никада.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету *SILC*

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Посебан циљ 5. Унапређена институционална заштита старијих (заштита здравља, социјална заштита и сигурност и превенција насиља)

Заштита здравља

Индикатор 1: Процент старијих који имају здравствено осигурање

Опис: Процент старијих који имају здравствено осигурање. Питање: „Да ли имате здравствено осигурање?” (1) Да (2) Не.

Извор: Анкета о потрошњи домаћинства

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 2: Присуство болести у популацији старијих

Опис: Процент популације у доби од 65 до 74 година која болује од учесталих обољења (дијабетес (Е10-Е14), кардиоваскуларна обољења (И00-И99), деменције (Ф00-Ф99) и малигне неоплазме (Ц00-Ц97))

Извор: Институт за јавно здравље „др Милан Јовановић Батут“

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 3: Задовољство старијих здравственим услугама у заједници

Опис: Задовољство старијих здравственим услугама у заједници. Питање: „У којој мери сте задовољни здравственим услугама у заједници?” (1) Веома задовољан (2) Задовољан (3) Незадовољан (4) Веома незадовољан.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету *SILC*

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 4: Процент старијих који редовно физички вежбају

Опис: Процент популације од 65 и више година која се бави спортом или вежбањем скоро сваког дана. Питање: „Колико често се бавите спортом или другом физичком активношћу?” (1) Сваког дана или скоро сваког дана (2) Најмање једном недељно (3) Један до три пута месечно. (4) Ретко (5) Никада.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету *SILC*

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Социјална заштита и сигурност

Индикатор 1: Приступачност услуга социјалне заштите старијим

Опис: Процент старијих који самопроцењују степен приступачности услугама социјалне заштите у локалној заједници у тренутку истраживања. Питање „У којој мери су услуге социјалне заштите приступачне у локалној заједници?” (1) Веома приступачне (2) Приступачне (3) Неприступачне (4) Веома неприступачне.

Извор: Индикатор се може обезбедити кроз анкету *SILC*

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 2: Број захтева за остваривање социјалних права старијих

Опис: Број захтева за остваривање права из социјалне заштите поднених ЦСР без обзира на утемељеност захтева за људе старије од 65 година

Извод: Центри за социјални рад и службе социјалне заштите

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 3: Број решења о оствареним правима из социјалне заштите за старије

Опис: Број остварених права из социјалне заштите мерен решењима ЦСР у проматраној години за старије од 65 година

Извор: Центри за социјални рад и службе социјалне заштите

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 4: Стопа ризика сиромаштва старије популације

Опис: Особа се налази у ризику од сиромаштва уколико је њен доходак испод прага сиромаштва – праг сиромаштва се изражава као 60% медијане националног еквивалентног расположивог дохотка израженог у динарима.

Извор: Анкета о приходима и животним условима (SILC)

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 5. Стопа изразите материјалне ускраћености

Опис: Процент популације старије од 65 година која није у стању изразите материјалне ускраћености. Изразита материјална ускраћеност се односи на стање немогућности да неко приушти седам од 13 добара.

Извор: Анкета о приходима и животним условима (SILC)

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 6: Процент старијих који живе испод социјалног минимума

Опис: Број старијих са укупним примањима испод линије социјалног минимума у односу на укупан број старијих.

Извор: Центри за социјални рад и службе социјалне заштите

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Превенција насиља

Индикатор 1: Инцидентација насиља над старијим

Опис: Број пријављених случајева насиља у породици над старијим (психичко, физичко, сексуално, економско и угрожавање живота).

Извор: МУП Србије

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

Индикатор 2: Број починилаца насиља у породици који су повратници у чињењу насиља

Опис: Број починилаца насиља у породици који су повратници у чињењу насиља.

Извор: МУП Србије

Временски оквир: БИЋЕ ОДРЕЂЕНО У ТОКУ ЈАВНЕ РАСПРАВЕ

VII. УЧЕШЋЕ ЈАВНОСТИ И КОНСУЛТАЦИЈЕ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Пре израде Стратегије, одржавани су састанци Радне групе из става 2. ове стратегије и консултаната за израду Стратегије, спроведена је *Ex-ante* анализа, као и јавне консултације о *Ex-ante* анализи будуће стратегије за унапређење положаја старијих и припремљен је Предлог стратегије за унапређење положаја старијих лица у Републици Србији за период од 2024. до 2030. године.

VIII. ПРОЦЕНА ФИНАНСИЈСКИХ СРЕДСТАВА ПОТРЕБНИХ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

Средства за реализацију Стратегије за унапређење положаја старијих лица у Републици Србији за период од 2024. до 2030. године треба да буду обезбеђена у буџету Републике Србије и

кроз међународну развојну помоћ, кроз редистрибуцију постојећих средстава у циљу испуњења предвиђених мера, као и из бесповратних донаторских средстава.

Носиоци програма треба да у оквиру годишњих планова рада институција, планирају реализацију активности, као и средства за њихову реализацију. На основу извештаја о резултатима спровођења активности за сваку буџетску годину утврђују се потребна укупна средства за реализацију планираних активности за наредну годину. За сваки стратешки циљ одређене су мере и активности помоћу којих ће се омогућити постизање стратешких циљева, као и индикатори постигнућа циљева.

IX. ПРИМЕНА И ПРАЋЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

Основна претпоставка за имплементацију Стратегије је континуирано и систематско иницирање, праћење и вредновање активности на свим нивоима, уз коришћење постојећих и развијање међународно признатих индикатора, сопствених позитивних искустава и ширење знања о добрим примерима из домаће праксе, као и праксе из других средина.

Основни инструменти којима се постижу предвиђени циљеви Стратегије су: сарадња републичког, покрајинског и локалног нивоа, сарадња између ресора, и удруживање на бази партнерских односа. Успех у процесу праћења и квалитетнијег и ефикаснијег остваривања Стратегије непосредно зависи и од развоја, афирмисања и укључивања у активности органа територијалне аутономије, невладиних и хуманитарних организација и удружења грађана и приватног сектора, укључујући и учешће старијих као равноправних партнера у активностима које су предвиђене у праћењу и имплементацији Стратегије. Спровођење Стратегије, односно, остваривање наведених циљева захтева да Влада, заједно са свим учесницима у њеном остваривању (укључујући и непосредно, старије грађане Републике на свим нивоима) непрекидно води акцију усмерену на: смањење сиромаштва и унапређење квалитета живота старијих, унапређење реаговања на демографске промене и афирмацију и коришћење вештина и енергије старијих.

Период на који се ова Стратегија односи је 2024-2030. година.

X. АКЦИОНИ ПЛАН

Први трогодишњи акциони план за примену Стратегије донеће се у року од 6 месеци од усвајања стратегије.

Други акциони план донеће се за период од четири године (2027-2030).

XI. ЗАВРШНИ ДЕО

Ову стратегију објавити на Интернет страници Владе, Интернет страници Министарства за бригу о породици и демографију и порталу е-Консултације у року од седам радних дана од дана усвајања Стратегије.

Ову стратегију објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.